

॥ अतरी पेठवू ज्ञानन्योत ॥

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

तृतीय वर्ष कला - मराठी

जून २००४ पासून लागू

सूचना: प्राध्यापकांनी प्रत्येक पेपरचे दोन ट्युटोरीयल्स आणि दोन
सेमीनार नियमीत टिप्पणी शेंड्युल्ड व्यतिरीक्त घ्यावेत.

सामान्यस्तर : (जी-३) वाङ्मय प्रकारांचा अभ्यास

वाङ्मय प्रकार - ललित गद्य आणि नैचारिक गद्य

१) ललित गद्य :

अ) अध्ययन-अध्यापनाची तट्टिः :-

१) ललित गद्य या वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये समजावून घेणे.

२) मराठीतील ललित गद्य उपरचेका स्थूल उरचय करून घेणे.

३) ललित गद्य लेखनाचा अंशय, अभिव्यक्ती व त्यातून व्यक्त होणारे संस्कारांचे
व्यक्तिमत्व याचा स्थूल उरचय करून घेणे.

ब) घटक विश्लेषण :

अ.क्र.	पाठाचे नाव	लेखक	मुळाखाल
१)	आईचा कौल	- वि.ट.घाटे	('पंढरे केस हिन्दू नर')
२)	नोरुभाऊंचे हितवेदन	- जे. नारखेडे	('खानदेशची नार')
३)	परिपूर्ती	- इरावती फर्द	('परिपूर्ति')
४)	गुप्पनडित भादनद	- दुर्गा भगवत	('ऋतुधर')
५)	हिचवाई	- अनंतराय मटोल	('गहिरप')
६)	नाई	- चंपा लिनय	('स्मृतिमुग्ध')
७)	नेघनाला	- इतबार खॉ नदग	('तहान')
८)	जगन्नाचं देणं	- मारुती विमन-ल्ली	('जंगलाचं देण')
९)	नृत्यज्योति	- बा.रा. सोमर	('नरुदयान')
१०)	एक स्वदेशी प्रयास	- आनंद धादद	('माणभवरे')
११)	भूक	- ट.ता. भोस्ले	('पार आणि शिव')
१२)	वाळगाणी गाणी	- केशव नेशान	('गाळ आणि आनख')
१३)	धनननावे आर्त स्वगत	- गणेश चौधरी	('काचेच नन')
१४)	आभाळ किल्ली नोड्ड	- सुशील पणरिज्जा	('ललितगद्य लेख')
१५)	पानगळ	- सुलमा भानगावकर	('लखेबल')

- १६) बरस रे राजा रोज बरस रवलीला- ना.धों. महानोर ('त्या आठवणीचा झोका')
 १७) सामानाचे दिवस - जयंत पाटील ('उन्हातलं वादण')
 १८) मावफुलाचा वळेसर - दिक्षास पाटील ('ललितगद्य लेणी')

- नरील लेखकांच्या लेखांचा आशय, अभिव्यक्ती आणि लेखकाचे व्यक्तिमत्त्व या मुद्द्यांच्या आधारे अध्ययन व अध्यापन करणे

२) वैचारिक गद्य

अ) अध्ययन - अध्यापनाची उद्दिष्टे -

- १) वैचारिक गद्य या वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये रामजाबून घेणे.
- २) मराठीतील वैचारिक गद्य परंपरेचा स्थूल परिचय करून घेणे.
- ३) वैचारिक गद्य लेखनाचा आशय, अभिव्यक्ती व त्यातून व्यक्त होणारे लेखकाचे व्यक्तिमत्त्व, लेखकाचा दृष्टिकोन यांचा परिचय करून घेणे

ब) घटक विश्लेषण

अ.क्र.	पाठाचे नाव	लेखक	मूळस्त्रोत
१)	शतपत्रांचा इत्यर्थ	- लोकहितवादी	('शतपत्र')
२)	वाचन	विष्णुशास्त्री विमलूणकर	('निबंधमाला')
३)	मराठी भाषेचे भवितव्य	- वि. का. राजवाडे	('राजवाडे सप्तशत वाङ्मय')
४)	दोन शब्दात दोन संस्कृती	- वि. का. स्वयंकर	('सायशकलंभे निबंध')
५)	भाषे तीन गुरू व तीन दैवत	- बाबासाहेब आंबेडकर	('डॉ. आंबेडकरांची भाषणे')
६)	गुरू-शिष्य	- साने गुरूजी	('भारतीय संस्कृती')
७)	आमची शिक्षणपद्धती जीवनाभिमुख आहे कथय ?	- ल. नी. छापेकर	('सोन्याचा पिंपळ')
८)	युव कोण ?	- बाबा आमटे	('उज्ज्वल चर्यासहो')
९)	एकाग्रविसाया शतशततील समाजसुधारकांच्या प्रेरणा	- ना. य. धैद्य	('वाहिणीचे दूध')
१०)	प्रबोधन आणि प्रलोभन	- भानू चौधरी	('अनुबंध')

- ११) लोककल्याणकारी राज्याचे द्रष्टे : महात्मा जोतिराव फुले
- ल.भा.कुंरकुले ('न.फुले')
- १२) छत्रपती शाहू : इतिहास घडविणारा लोकराजा
- निर्मलकुमार फडकुले ('छ.शाहू स्मारक ग्रंथ')
- १३) प्रिय आमुचा खानदेश हा - मधुधरराव चौधरी ('सोन्याचा पिंपळ')
- १४) आधुनिक महाराष्ट्राचे भाग्यविघटने - यशवंतराव चव्हाण - सदाशिवराव नाळी
('आदरांजली')
- १५) ऋषितुल्य ज्ञानसाधक : सिवाजीराव भावे - सु.ब.शहा ('विचारवैभव')
- १६) तुकाराम - भालचंद्र नेमडे ('तुकाराम')
- १७) डॉ सर्वपल्ली राधाकृष्णन : व्यक्ती आणि विचार - प्रभाकर भावण चौधरी
('भारतीय शिक्षण')
- बरील लेखकांच्या लेखांचा आशय, अभिव्यक्ती, लेखकाचे व्यक्तिमत्त्व व लेखकाचा दृष्टीकोन या मुद्यांच्या आधारे अध्ययन व अध्यापन करणे.

संदर्भ साहित्य -

- १) ललित गद्य लेखी - संपादक मंडळ, प्रकाशक : अमोल प्रकाशन, पुणे.
- २) विचार वैभव - संपादक मंडळ, प्रकाशक : अमोल प्रकाशन, पुणे.
- ३) प्रदक्षिणा खंड १ ला - कॉन्टिनेंटल प्रकाशन पुणे (१९४१)
- ४) प्रदक्षिणा खंड २ रा - कॉन्टिनेंटल प्रकाशन पुणे (१९९१)
- ५) ललित गद्यांचे तात्त्विक स्वरूप आणि मराठी लघुनिबंधांचा इतिहास - आनंद वादव, मंडळा पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, १९८५.
- ६) लघुनिबंध ते मुक्तगद्य - संपा वि.शं. धीधुले मॅजस्टिक प्रकाशन, मुंबई
- ७) मराठी साहित्य - प्रेरणा व स्वरूप (१९५०-७५) - संपा. गो.भा पवार, म.द तातकणंगलेकर पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
- ८) महाराष्ट्र साहित्य पत्रिका अंक २९१-२९२ - ऑक्टोबर ते मार्च, २०००
- ९) ललित (गद्य विशेषांक) - ऑगस्ट १९८८
- १०) चंद्रबनातल्या सावल्या - संपादक चंद्रकुमार नेमो
- ११) साहित्यरूची (संतभतेखन विशेषांक) - दिवाळी १९९६
- १२) मराठी निबंधाची वाटचाल (प्रस्तावना) - सया शं गो. तुळपुळे
- १३) मराठी निबंध - म म अज्जेकर
- १४) मराठी निबंध - म वि.फाटक
- १५) अर्वाचीन मराठी गद्याची पूर्वपीठिका - ग.बा.सरदार
- १६) मराठी गद्याचा इंग्रजी अवतार - द.वा पोतदार
- १७) पारिजात - संपादक - वि.न.खांडेकर

प्रश्नपत्रिका : स्वरूप व गुणविभागणी
 तृतीय वर्ष कला : मराठी सामान्यस्तर : बाह्य:मध्यप्रकारांचा अभ्यास
 (ललितगद्य लेणी - ललित गद्य)
 (विचार वैभव - वैचारिक गद्य)

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : १००

विभाग १ ला (ललित गद्य)

प्रश्न १ ला	दीर्घोत्तरी प्रश्न किंवा दीर्घोत्तरी प्रश्न	१८
प्रश्न २ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (सहापैकी चार)	१६
प्रश्न ३ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा (चारपैकी दोन)	१६

विभाग २ रा (वैचारिक गद्य)

प्रश्न ४ था	दीर्घोत्तरी प्रश्न किंवा दीर्घोत्तरी प्रश्न	१८
प्रश्न ५ वा	पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (सहापैकी चार)	१६
प्रश्न ६ वा	पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा. (चारपैकी दोन)	१६

-----*****-----

(६)

तृतीय वर्ष कला - मराठी अभ्यासक्रम

जून २००४ पासून

जनरल पेपर - ३ (सामान्यस्तर)

उपयोजित मराठी - पर्यायी अभ्यासक्रम

अ) अध्ययन-अध्यापनाची उद्दिष्टे :-

- १) विविध भाषिक कौशल्ये समजावून घेणे व त्यांचे उपयोजन करणे.
- २) कार्यालयीन लेखन, परीक्षात्मक लेखन, परिभाषा, रोजनिशी लेखन, प्रौढ साक्षरांसाठी लेखन, घोषवाक्य लेखन यांचे तंत्र व स्वरूप समजावून घेऊन त्यांचे उपयोजन करणे
- ३) संगणकसेवातील विविध संकल्पना व संबंधित रूपांचा स्थूल परिचय विद्यार्थ्यांना करून देणे.

घटक विश्लेषण :-

घटक १ कार्यालयीन लेखन तंत्र, स्वरूप व उपयोजन.

- १.१ सभेच्या कामकाजासंबंधीचे कार्यालयीन लेखन.
- १.२ इतिवृत्त लेखन : तंत्र, स्वरूप व उपयोजन.
- १.३ टिपण्णी लेखन तंत्र, स्वरूप प्रकार व उपयोजन.

घटक २ परीक्षात्मक लेखन, तंत्र, स्वरूप व उपयोजन.

- २.१ परीक्षात्मक लेखनाचे तंत्र
- २.२ नाट्यप्रयोग, दूरदर्शन पालिकेच्या परीक्षणाचे स्वरूप व उपयोजन.
- २.३ परीक्षात्मक लेखनाची भाषिक कौशल्ये.

घटक ३ परिभाषा : तंत्र, स्वरूप व उपयोजन

- ३.१ परिभाषेचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये
- ३.२ परिभाषेची आवश्यकता
- ३.३ शासन व्यवहारातील परिभाषा, कार्यालयीन परिभाषा, न्यायलयीन परिभाषा, विज्ञानाची परिभाषा, वाङ्मयीन परिभाषा यांचा परिचय व उपयोजन.

घटक ४ रोजनिशी लेखन : तंत्र, स्वरूप व उपयोजन.

- ४.१ रोजनिशी लेखनाचे स्वरूप व तंत्र.
- ४.२ रोजनिशीचे प्रयोजन लेखनशैली
- ४.३ काही निवडक ठिकाणांवर रोजनिशी लेखनाचे उपयोजन
(सहल, रानेहसनेलन, राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर, राष्ट्रीय छात्रसेना शिबीर, साठस शिबीर इ.)

घटक ५ प्रौढ साक्षरंसाठी लेखनाचे तंत्र, स्वरूप व उपयोग.

- ५.१ प्रौढ साक्षरंसाठी लेखनाचे स्वरूप व आवश्यकता.
- ५.२ प्रौढ साक्षरंसाठी लेखनाचे तंत्र.
- ५.३ प्रौढ साक्षरंसाठी लेखन उपयोजनात्मक नमुने.
(जलसंवर्धन, स्वच्छता अभियान, आरोग्य जागृती, पर्यावरण जागृती, शिक्षणाचे महत्त्व, अंधश्रद्धा निर्मूलन इ.)

घटक ६ घोषवाक्य लेखन : तंत्र, स्वरूप व उपयोग.

- ६.१ घोषवाक्यांचे स्वरूप व आवश्यकता.
- ६.२ घोषवाक्य लेखन तंत्र.
- ६.३ घोषवाक्य लेखनाचे उपयोग.
(कुटुंब कल्याण कार्यक्रम, वृक्ष संवर्धन, जल नियोजना, एड्स जागृती, स्वतःदान, नेत्रदान, देहदान, व्यसनमुक्ती, पर्यावरण, प्रदूषण इ.)

घटक ७ संगणक क्षेत्रातील संकल्पना : स्थूल परिचय.

- ७.१ सॉफ्ट वेअर.
- ७.२ हार्डवेअर.
- ७.३ विंडोज.

घटक ८ काही महत्त्वाची भारतीय माहिती स्थळे(वेब साईट्स) व त्यांचा भराटीतून परिचय.

उदा.१) <http://buildacard.com>-आगळं जॅनेटाईन-डे-कार्ड(शुनेच्छा पत्रे)

- २) www.nationalgeographic.com - नॅशनल जिओग्राफिक टी.व्ही.चॅनेल धर्तीवर आधारित माहितीपूर्ण माहिती स्थळ.
- ३) www.historyofindia.com - भारतीय इतिहासाची घोरेची सांगणारे संकेत स्थळ.
- ४) www.india_station.com - भारतीय गाणी.
- ५) www.cyberastro.com - परिषदविषयक माहिती स्थळ.
- ६) www.samachar.com - भारतातील विविध वृत्तपत्रातील बातम्यांचा गोषधारा देणारे माहिती स्थळ.
- ७) www.indiabookshop.com - पुस्तकांचा भव्य बाजार

(८)

- ८) www.atmos.viuc.edu - रोजचे हवामान, अंदाज, नकाशे इ. माहिती
- ९) www.jokeserveryday.com सभ्य किनोदाचे माहितीस्थळ.
- १०) www.nasa.gov/ - विविध शास्त्रीय प्रकल्प माहिती स्थळ.
- ११) <http://www.disney.com> - जगात मुलांमध्ये लोकप्रिय वॉल्ट डिस्नेच्या चित्रपटांचा माहिती स्थळ
- १२) www.discovery.com - डिस्कव्हरी चॅनेलच्या निर्मल्यांची विविध प्राणी, पक्षी, निसर्ग विषयक माहिती देणारे स्थळ.
- १३) www.allindiaradio.com - ऑनलाइन इंडिया रेडिओचे स्थळ.
- १४) www.allindiadate.com - बातम्या, चर्चा, मत बाबणी
- १५) www.timepass.com - संगीत, सिनेमा व मनोरंजक कोळाांच्या माध्यमातून माहिती देणारे स्थळ.
- १६) www.shaadi.com - बंधूबारांसाठी माहिती देणारे स्थळ.
- १७) nmu.ac.in - उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ जळगावचे संकेत स्थळ.

संदर्भ साहित्य .

- १) उपयोक्त मराठी विद्याभुक्स पब्लिशर, औरंगाबाद
- २) व्यावहारिक मराठी - पुणे विद्यापीठ प्रकाशन, पुणे
- ३) व्यावहारिक मराठी - संपा. दलतात्रय पुंडे, कल्याण काळे, निराली प्रकाशन, मुंबई.
- ४) व्यावहारिक मराठी - ल.रा. नशिराबादकर
- ५) व्यावहारिक मराठी - प्रकाश परब, मिथुन प्रकाशन, मुंबई
- ६) व्यावहारिक मराठी - संपा. स्नेहल तावरे - स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे
- ७) सामाजिक भाषाविज्ञान - निराली प्रकाशन, पुणे.
- ८) संगणक विवेक मेहेरे
- ९) इंटरनेट सुमचा नवा दोस्त - विवेक मेहेरे
- १०) इटीएम क्लबनेट विजय भटककर

- ११) व्यावहारिक मराठी - संभाजीराव भोकाशी, डॉ. रंजना नेमाडे, प्रका. शेतकरी साहित्य
द्वारा डॉ. रंजना नेमाडे, पायोनियर कॅन्वॉल रोड, आमराई, वाराणसी.
- १२) संगणक दुग्हा-आम्हासाठी - पराग पाटील.
- १३) संगणक परिचय - डॉ. गोरे, डॉ. कोलारकर, पिंपकापुरे पब्लिशर्स, नागपूर.
- १४) ई-मेल व चॅट - माधव शिरवळकर, संगणक प्रकाशन, मुंबई
- १५) वेब डिजायनिंग तंत्र प मंत्र - माधव शिरवळकर, संगणक प्रकाशन, मुंबई.
- १६) संगणक परिचय - प्रा. राजशेखर येळीकर, निराली प्रकाशन, पुणे
- १७) चला बापरु इंटरनेट - विवेक मेहेरे, उदवेती बुक्स, मुंबई - १२.
- १८) बेसिक ऑफिस कोर्स - फडके/भोठे, सुरेश कॉम्प्युटर्स, पुणे - ३०
- १९) कॉम्प्युटर कोर्स
(Volume-I) - नंदकिशोर फडके, सुनील मोधे, धार्मिक प्रकाशन संस्था,
गिरगाव रोड, मुंबई - ४
- २०) कॉम्प्युटर कोर्स
(Volume-II) - नंदकिशोर फडके, सुनील मोधे, धार्मिक प्रकाशन संस्था,
गिरगाव रोड, मुंबई - ४
- २१) यस्तुनिष्ठ आकलन आणि उपयोजित मराठी - परेंद्र कारवाडे, कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद

प्रश्नपत्रिका : स्वरूप व गुणविभागी
तृतीय वर्ष कला , मराठी सामान्यरत्तर : उपयोजित मराठी
(पथयिी अभ्यासक्रम)

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : १००

विभाग १ लः (घटक १ ते ४)

प्रश्न १ ला	दीर्घोत्तरी प्रश्न किया दीर्घोत्तरी प्रश्न	१८
प्रश्न २ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. उपयोजनात्मक प्रश्न (सहापैकी चार)	१६
प्रश्न ३ रा	पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा लेखनतंत्र व उपयोजनात्मक प्रश्न (चारपैकी दोन)	१६

विभाग २ रा (घटक ५ ते ८)

प्रश्न ४ था	दीर्घोत्तरी प्रश्न किया दीर्घोत्तरी प्रश्न	१८
प्रश्न ५ वा	पुढीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. उपयोजनात्मक प्रश्न (सहापैकी चार)	१६
प्रश्न ६ वा	पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. लेखनतंत्र व उपयोजनात्मक प्रश्न (चारपैकी दोन)	१६

तृतीय वर्ष कला - मराठी अभ्यासक्रम

जून २००४ पासून

विशेषस्तर पेपर : (एस-३) साहित्य विचार

अ) अध्ययन व अध्यापनाची उद्दिष्टे :-

- १: भारतीय आणि पाश्चात्य साहित्यशास्त्रातील संकल्पनांचा स्थूल परिचय विद्यार्थ्यांना करून देणे.
- २: साहित्याचे स्वरूप, प्रयोजन, साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया, साहित्याचा आस्वाद, परिणाम, साहित्याची अभिरुची, साहित्याची सामाजिकता यांचा स्थूल परिचय विद्यार्थ्यांना करून देणे.

ब) घटक विश्लेषण .

घटक १ साहित्याचे स्वरूप आणि व्याख्या.

- १.१ साहित्याचे स्वरूप, संस्कृतप्रधील 'काव्य' शब्दाची व्याप्ती.
- १.२ मामह, दण्डी, धामन, कुल्लुक, मम्मट, विश्वनाथ यांनी केलेल्या साहित्याच्या व्याख्या.
- १.३ जॉन्सन, हॅम्लिट, रस्किन, वर्डस्वर्थ, कोलरीज, मॅथ्यू अर्नॉल्ड यांनी केलेल्या साहित्याच्या व्याख्या.
- १.४ साहित्यातील वास्तव आणि कल्पित.
- १.५ साहित्यातील सूचकता.

घटक २ साहित्याचे प्रयोजन (भारतीय आणि पाश्चात्य मतांचा परिचय)

- २.१ प्रयोजन : स्वरूप.
- २.२ प्रयोजन आणि परिणाम.
- २.३ मम्मटाने सांगितलेली प्रयोजने.
- २.४ आत्मनिष्पन्न, पलायनवाद, इच्छापूती, जिज्ञासापूती, मनोरंजन, समाज प्रबोधन.

घटक ३ साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया.

- ३.१ प्रतिभा, व्युत्पत्ती आणि अभ्यास : स्वरूप.
- ३.२ रफूर्ती, कल्पनाशक्ती आणि चमत्कृती.
- ३.३ साहित्यिकाचे व्यक्तिमत्त्व - संवेदनशीलता, निरीक्षण शक्ती, अनुभव समृद्धी.

घटक ४ शब्दशक्ती आणि अर्थविचार.

- ४.१ त्रिविध शब्दशक्ती, अभिधा, लक्षणा आणि व्यंजना.
- ४.२ वाच्यार्थ, लक्ष्यार्थ आणि व्यंग्यार्थ.

घटक ५ साहित्याची अस्वाद व परिणाम.

- ५.१ भक्ताचे रससूत्र - विशाव, अनुभाव, व्यभिचारी भाव, स्थायीभाव, सात्त्विक भाव यांचा परिचय.
५.२ नक्त रसांचा स्थूल परिचय.

घटक ६ साहित्याची अभिरुची आणि साहित्याची सामाजिकप्रेरणा

- ६.१ अभिरुचीचे स्वरूप.
६.२ अभिरुची नियत करणारे घटक.
६.३ साहित्य आणि समाज याचा परस्पर संबंध.
६.४ बांधीलकीची संकल्पना आणि साहित्यिकाची बांधीलकी.
६.५ शैली विचार- शैलीचे स्वरूप, लेखक तशी शैली आणि जाणव तशी शैली.

- संदर्भ ग्रंथ -

- १) अभिनव काव्यप्रकाश - रा.श्री.जोग
२) काव्यशास्त्र प्रदीप - स.रा. गाडगीळ
३) अभिनव साहित्यशास्त्र - भालचंद्र खाडकेकर, डॉ लीला गोदिलकर.
४) भारतीय साहित्यविचार - अरविंद वामन कुलकर्णी
५) भारतीय साहित्यविचार - भालचंद्र खाडकेकर, डॉ. लीला गोदिलकर.
६) भारतीय साहित्यविचार - प्रा. व. लु. सोनार
७) पारश्चात्य साहित्यविचार - प्रा. व. लु. सोनार
८) भारतीय साहित्यशास्त्र - प.श्यां. देशपांडे.
९) पारश्चात्य साहित्यविचार - भालचंद्र खाडकेकर, डॉ लीला गोदिलकर
१०) साहित्य मीमांसा - डॉ. रा.शं. शारङ्गिणे
११) भारतीय साहित्यशास्त्र - रा.ग. कापसे
१२) भारतीय साहित्यविचार - प्रा. भुजंग वाडीकर, प्रा.जीवन पिंपळवाडकर

(१३)

तृतीय वर्ष कला : मराठी विशेषस्तर (एस-३) साहित्य विभाग

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

जून - २००४ पासून

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : १००

विभाग १ ला (घटक १ ते ३)

प्रश्न १ ला	दीर्घोत्तरी प्रश्न किंवा दीर्घोत्तरी प्रश्न	१८
प्रश्न २ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (सहापैकी चार)	१६
प्रश्न ३ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही दोन दिवा लिहा. (चारपैकी दोन)	१६

विभाग २ रा (घटक ४ ते ६)

प्रश्न ४ था	दीर्घोत्तरी प्रश्न किंवा दीर्घोत्तरी प्रश्न	१८
प्रश्न ५ वा	पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (सहापैकी चार)	१६
प्रश्न ६ वा	पुढीलपैकी कोणत्याही दोन दिवा लिहा. (चारपैकी दोन)	१६

-----*****-----

तृतीय वर्ष कला - मराठी अभ्यासक्रम

जून २००४ पासून

विशेष स्तर पेपर (एस-४)

सामान्य भाषाविज्ञान आणि पारंपरिक व्याकरण

अ) अध्ययन व अध्यापनाची दृष्टि -

- १) भाषा स्वरूप व तिचे मानवी जीवनातील कार्य समजावून घेणे.
- २) स्वनिर्मितानाचा स्थूल परिचय, स्वनिर्मिती प्रक्रिया, बागिदिये - रचना व कार्य समजावून घेणे.
- ३) स्वनिर्मित संकल्पना आणि मराठीची स्वनिर्मित व्यवस्था यांची माहिती करून घेणे.
- ४) रूपिका, रूपिम, रूपिकांतरे या संकल्पना समजावून घेणे.
- ५) वाक्यविन्यास आणि अर्धविन्यास यांची स्वरूप समजावून घेणे.
- ६) मराठीतील पारंपरिक व्याकरणातील काही महत्त्वाच्या घटकेंचा परिचय करून घेणे.
- ७) प्रमाणभाषा व बोली तसेच भाषा, समाज, संस्कृती यांच्या परस्परसंबंधांचा स्थूल परिचय करून घेणे.
- ८) खानदेशी बोलींचा स्थूल परिचय करून घेणे.

ब) घटक विश्लेषण -

घटक	१	भाषा : स्वरूप, व्याख्या, लक्षणे आणि कार्य.
	१.१	भाषेचे स्वरूप व व्याख्या.
	१.२	माषिक संदेशन (संज्ञापन).
	१.३	भाषेची लक्षणे.
	१.४	भाषेची कार्ये.
घटक	२	स्वनिर्मित विज्ञान.
	२.१	स्वनिर्मित संकल्पना, स्वनिर्मितीची प्रक्रिया
	२.२	बागिदियांची रचना व कार्ये
घटक	३	स्वनिर्मित संकल्पना आणि मराठीची स्वनिर्मित व्यवस्था
	३.१	स्वनिर्मित संकल्पना.
	३.२	स्वनिर्मित-स्वनिर्मित-स्वनिर्मित यांचा परस्पर संबंध.
	३.३	स्वनिर्मित निश्चितीची तत्वे.
	३.४	स्वनिर्मित विनियोगाचे प्रकार
	३.५	मराठीची स्वनिर्मित व्यवस्था - स्वनिर्मिताचे प्रकार

१) छांबयुक्त स्वनिर्मित

२) छांबाधिष्ठित स्वनिर्मित.

घटक : ४ रूपिम विन्यास.

- ४.१ रूपिमचे तात्व.
- ४.२ रूपिक - रूपिम - रूपिकोत्तर यामधील परस्परसंबंध.
- ४.३ रूपिमांचे प्रकार.
- ४.४ रूपिकोत्तराचे प्रकार.

घटक : ५ अ) वाक्यविन्यास

- ५.१ वाक्याचे घटक
- ५.२ वाक्याचे प्रकार

ब) अर्थविन्यास.

- ५.३ अर्थचे स्वरूप, धारणा.
- ५.४ अर्थ प्रक्रिया, शब्दांचे विविध अर्थ, अर्थक्षेत्र संकल्पना.

घटक : ६ पारंपरिक व्याकरण.

- ६.१ - शब्दजाती (स्थूल परिचय)
- ६.२ मराठीतील किम्वती व्यवस्था (स्थूल परिचय)
- ६.३ मराठीतील प्रयोग व्यवस्था (कर्तरी, कर्मणी, भावे)

घटक : ७ प्रमाणभाषा व बोली.

- ७.१ प्रमाणभाषा व बोली यांचा परस्पर संबंध.
- ७.२ खानदेशातील बोली :
अहिराणी, लेवापाटीदारी, आदिवासी, मिनी, पावरा, कोकणी.

घटक : ८ भाषा व संस्कृती.

- ८.१ समाज, संस्कृती व भाषा यांच्या परस्पर संबंधाचे विवरण
- ८.२ व्यावसायिकांची भाषा, सिन्यांची व पुरुषांची भाषा,
(टीप : अद उपेक्षित नाहीत)

संदर्भ ग्रंथ -

- १) वर्णनात्मक भाषाविज्ञान : स्वरूप आणि पद्धती - संपा. डॉ. कल्याण काळे, अंजली सोमण.
- २) भाषाविज्ञान वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक - संपा डॉ. मालशे, डॉ. इमनदार, डॉ. सोमण प्रकाशन - संजय प्रकाशन, पुणे - ४
- ३) भाषाविज्ञान परिचय - डॉ. मालशे, डॉ. पुंडे, डॉ. सोमण.
- ४) अभिनव भाषाविज्ञान - डॉ. गं.ना. जोगळेकर, सुविचार प्रकाशन, पुणे - ३०
- ५) वर्णनात्मक भाषाविज्ञान - डॉ. लीला गोविलकर, अपरती प्रकाशन, डॉ.बिबली (पश्चिम)
- ६) मराठीचा भाषिक अभ्यास - डॉ. पु. श्री. कानडे.
- ७) सामाजिक भाषाविज्ञान - संपा डॉ. प्रभाकर जोशी, प्रा. चालुता गोखले.
- ८) सुलभ भाषाविज्ञान - डॉ. द.दि. पुंडे, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
- ९) आधुनिक भाषा विज्ञान (संरचनावादी, सामान्य आणि सामाजिक) - संपा. डॉ. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण, प्रतिभा प्रकाशन, पुणे.
- १०) मराठीचे व्याकरण - डॉ. लीला गोविलकर.
- ११) मराठी व्याकरण परिचय - डॉ. राजशेखर गं. हिरेमठ, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
- १२) सुगम मराठी व्याकरण लेखन - मो.रा. वाळुंके, निर्तन प्रकाशन, पुणे - ३०.
- १३) अभिनव मराठी व्याकरण - डॉ. प्र.न. जोशी
- १४) समाज भाषाविज्ञान - डॉ. र.ना. वरखेडे.
- १५) शिक्षकांसाठी हस्तपुस्तिका - आदिमराठी - मिल्ती : पुस्तक पहिले - महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद - पुणे ३० प्रजा. १९९५ मधील प्रकरण १ ले 'मिळत जमात आणि मिल्ती भाषा संक्षिप्त परिचय' या प्रकरणातील पृ.क्र. ९९ ते २३.
- १६) सानदेशातील बोली आणि बहिष्वाबाई चौधरीची काव्यभाषा - डॉ. कैलास सार्वकर, भाषा आणि जीवन, १५-२/उन्हाळा १९९७ मराठी अभ्यास परिषद पुणे, पृष्ठ ४५ ते ५१

- १७) आदिवासी विद्यार्थ्यांमधील भाषिक न्यूनगंड : वास्तव आणि उपाय, -
डॉ. क्लेअस सार्वेकर, भाषा आणि जीवित, १६:१/ दिवाळा १९९८ मराठी
अभ्यास परिषद पुणे, पृष्ठ ५२ ते ५९.
- १८) टोल अंक ३ मार्च, १९९९, भाषा संशोधन प्रकाशन केंद्र, बडोदरा.
- १९) टोल अंक १ - १९९९, भाषा संशोधन प्रकाशन केंद्र, बडोदरा.
- २०) देहवाली साहित्य - सं. चामुलाल राठवा, साहित्य अकादमी, दिल्ली.
- २१) अहिराणी : भाषावैज्ञानिक अभ्यास - रमेश सूर्यवंशी, अक्षय प्रकाशन, पुणे.
- २२) अहिराणी न्हणी व वाक्प्रचार - रमेश सूर्यवंशी, अक्षय प्रकाशन, पुणे.
- २३) अहिराणी शब्दकोश - रमेश सूर्यवंशी, अक्षय प्रकाशन, पुणे.

-----*****-----

(१८)

तृतीय वर्ष कला : मराठी विशेषस्तर (एस-४)
सामान्य भाषाविज्ञान आणि पारंपरिक व्याकरण
प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
जून - २००४ पासून

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : ८०

विभाग १ ला (घटक १ ते ४)

प्रश्न १ ला	दीर्घांतरी एक प्रश्न किंवा दीर्घांतरी एक प्रश्न	१५
प्रश्न २ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (पाचपैकी तीन)	१५
प्रश्न ३ रा	पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा (चारपैकी दोन)	१०

विभाग २ रा (घटक ५ ते ८)

प्रश्न ४ था	दीर्घांतरी एक प्रश्न किंवा दीर्घांतरी एक प्रश्न	१५
प्रश्न ५ वा	पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (चारपैकी तीन)	१५
प्रश्न ६ वा	पुढीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा (चारपैकी दोन)	१०

-----*****-----

॥ जलती पेटवू ज्ञानम्येते ॥

उत्तर महाराष्ट्र विधापीठ, जळगाव

मराठी अभ्यासक्रम

तृतीय वर्ष कला

जुना अभ्यासक्रम १९९९-२००४	नवा अभ्यासक्रम जून २००४ पासून
जनरल पेपर - ३ (जी-३) साहित्यप्रकार : वैचारिक गद्य आणि पद्य पर्यायी अभ्यासक्रम उपयोजित मराठी	सामान्यस्तर (जी-३) बाह्यमय प्रकाशांचा अभ्यास - सलिलगद्य आणि वैचारिक गद्य पर्यायी अभ्यासक्रम उपयोजित मराठी
विशेषस्तर पेपर - ३ (एस-३) साहित्य विचार	विशेषस्तर पेपर - ३ (एस-३) साहित्य विचार
विशेषस्तर पेपर - ४ (एस-४) सामान्य भाषाविज्ञान व पारंपरिक व्याकरण	विशेषस्तर पेपर एस-४ सामान्य भाषाविज्ञान आणि पारंपरिक व्याकरण

*****